

INTRODUCCIÓ. GÈNERE, ART I LITERATURA DIGITALS

INTRODUCTION. GENDER, DIGITAL ART AND DIGITAL LITERATURE

Mireia Canals-Botines¹

Ana M Palomo-Chinarro²

Caterina Riba³

Canals-Botines, Mireia; Palomo-Chinarro, Ana M; Riba, Caterina. (2025). Introducció. Gènere, art i literatura digitals. *Asparkia. Investigació feminista*, 46, 1-6.

<https://doi.org/10.6035/asparkia.8627>

Recepció: 10/01/2025 | Acceptació: 15/01/2025

RESUM

Aquest text introductori presenta alguns dels canvis que ha provocat la digitalització en l'àmbit de la literatura i de les arts i també els reptes que se'ns plantegen si se'n vol aprofitar el potencial transformador en qüestions de gènere i sexualitat. Les diferents aportacions aplegades en aquest monogràfic aborden algunes de les noves problemàtiques, des de les noves formes de creació, resistència i d'activisme ciberfeminista fins a l'impacte en temes de gènere en entorns digitals d'aprenentatge o en la incorporació de la IA en l'ensenyament.

Paraules clau: art digital, literatura digital, gènere, ensenyament

ABSTRACT

This introductory text presents some of the changes that digitalization has brought about in the field of literature and the arts, as well as the challenges we face if we want to harness the transformative potential in issues of gender and sexuality. The various contributions gathered in this monograph address some of the new problems, from new forms of creation, resistance, and cyberfeminist activism to the impact on gender issues in digital learning environments or the incorporation of AI in education.

Keywords: digital art, digital literature, gender, teaching

¹ Universitat de Vic-Universitat Central de Catalunya, mireia.canals@uvic.cat, ORCID: 0000-0003-4481-4447

² Universitat de Vic-Universitat Central de Catalunya, anna.palomo@uvic.cat, ORCID: 0000-0002-1887-027X

³ Universitat de Vic-Universitat Central de Catalunya, caterina.riba@uvic.cat, ORCID: 0000-0001-9099-3648.

1. Introducció

La digitalització i el món virtual han provocat profunds canvis en múltiples àmbits. S'ha transformat la comunicació interpersonal i s'han generat noves formes de resistència i d'activisme, moltes d'elles canalitzades a través del món digital, aixopluc de molts sectors que pateixen discriminacions i de col·lectius diversos d'arreu del món (de Abreu, 2017). Simultàniament, s'ha produït una democratització del coneixement i s'han posat a l'abast del públic general fonts primàries, bases de dades i arxius diversos que han possibilitat nous mètodes de recerca i la visibilització de col·lectius oblidats o ignorats.

En els darrers temps, l'era digital ha esdevingut una revolució cultural en integrar la tecnologia en la literatura i les arts, i impulsant noves formes d'expressió. Johanna Drucker ja es preguntava el 2013 si existia una història de l'art digital. Les disciplines creatives s'han transformat amb les tecnologies, alterant el context social de producció i plantejant noves qüestions, com destaca Núria Rodríguez Ortega (2019). La història de l'art, tradicionalment androcèntrica, ha començat a canviar amb la reivindicació de les identitats de gènere emergents. Aquesta nova realitat s'alinea amb les possibilitats digitals i els canvis en els mecanismes de producció, circulació i exhibició de les creacions, cosa que ha afectat les relacions entre obra, públic, institucions i crítica. Això ha contribuït a crear noves plataformes culturals i conceptes de coneixement inèdits.

L'art i la literatura digitals tenen un potencial transformador innegable, raó per la qual obren moltes possibilitats educatives. Segons Oatley (2016), les narracions poden simular mons socials i qüestionar patrons de gènere. Les eines digitals permeten superar límits formals i, juntament amb la reconfiguració de les identitats de gènere, repensar les disciplines des d'una perspectiva feminista i promoure la igualtat amb estratègies inclusives. La perspectiva feminista en contextos digitals és essencial per qüestionar i subvertir les estructures tradicionals de poder i gènere, el qual ofereix noves formes d'expressió i representació. Gràcies a les eines digitals es poden crear narratives més inclusives i diverses, arribant a un públic més ampli i fomentant la reflexió crítica. Aquesta visió també obre noves oportunitats educatives per explorar temes de gènere de manera interactiva i immersiva, de mode que s'enriqueix el camp de l'art i la literatura, i es contribueix a una societat més igualitària i justa. En aquest volum, trobareu recerques que s'aproximen a aquestes temàtiques en diversos camps.

El primer article, de Raffaella Leproni, fa una proposta de definició de literatura digital i explora el procés d'alfabetització digital amb perspectiva de gènere. Basant-se en dades de l'Electronic Literature Organization i en una àmplia mostra d'estudis sobre la qüestió, aborda diverses estratègies d'alfabetització digital i analitza quin és l'impacte del gènere en la creació, distribució i recepció de la literatura digital. L'autora sosté que conèixer aquests factors pot ajudar a promoure la diversitat i l'equitat, i garantir que la literatura digital sigui un espai reflexiu i respectuós per a tothom.

Liliosa Azara, per la seva part, s'ha centrat en arxius digitals i digitalitzats a Itàlia que li han permès recuperar la gènesi i l'evolució de moviments emancipadors i feministes. Concretament, en l'article analitza la principal organització italiana de dones, la UDI (Unione Donne in Italia), creada l'any 1944, i la seva revista *Noi Donne*, per un costat, i el neofeminisme dels anys setanta amb la revista *Effè*, per l'altre. La digitalització d'arxius possibilita preservar i divulgar la producció de moviments feministes i estimular la recerca en història de les dones. L'accés a aquesta documentació propicia que les dones ocupin en els estudis la posició de subjectes històrics.

El tercer article, d'Alfonso Navarro Guinea, investiga el paper fonamental de l'artivisme digital feminista mitjançant l'anàlisi del cas d'estudi de Tres Voltes Rebel i les seves 75 publicacions a Instagram durant l'any 2023. L'estudi de la producció artística de Tres Voltes Rebel revela l'impacte de l'artivisme digital feminista a les xarxes socials, estructurat al voltant d'un jo col·lectiu que reforça la sororitat i la reivindicació. L'autor afirma que aquest artivisme combina la denúncia social amb un ús estratègic de les plataformes digitals, un reflex de les tensions entre la resistència a la lògica neoliberal i l'adaptació als mecanismes de mercantilització. Tanmateix, el treball destaca com l'artivisme feminista contribueix a expandir els límits del ciberfeminisme, malgrat els reptes que suposa evitar la integració de les dinàmiques capitalistes.

A continuació, l'investigador Alireza Dezfooli analitza la integració de la intel·ligència artificial (IA) en l'educació, amb un enfocament especial en l'aprenentatge d'idiomes i les percepcions de gènere. Dezfooli explora el potencial de la IA per millorar els resultats educatius i aborda els biaixos de gènere en les interaccions amb la IA. L'estudi subratlla la importància de les pràctiques ètiques de la IA i la necessitat de comprendre com el gènere influeix en les interaccions amb els sistemes de IA en contextos educatius. En examinar aquestes dinàmiques, l'estudi il·lumina les complexitats de l'adopció de la tecnologia i les seves implicacions per a l'equitat de gènere en l'educació.

També dins l'àmbit educatiu, Giulia Gerratana explora els entorns digitals d'aprenentatge que fomenten reflexions sobre el gènere a les escoles secundàries i analitza els factors que han contribuït a la invisibilitat de les escriptores italianes en aquest context. L'article aborda la preocupació per la poca representació de les escriptores italianes en els plans d'estudi de les escoles italianes, malgrat les seves contribucions significatives. Gerratana examina les relacions entre gènere, literatura i educació, així com el treball de la crítica feminista des de la dècada de 1970. Mitjançant l'anàlisi dels volums 3A i 3B del llibre de text digital *Letteratura Oggi*, es discuteixen les millores per a una major equitat entre escriptores i escriptors.

En el següent article, Margarida Castellano-Sanz i Agustín Reyes-Torres tracten la integració de narratives multimodals i perspectives feministes a l'aprenentatge de llengües addicionals basant-se en la Pedagogia de las Multiliteracitats. En el text s'estudia com es poden fer servir els recursos digitals de manera que contribueixin a desfer rols estancs i estereotips, per un costat, i a promoure contextos d'aprenentatge coeducatius, per l'altre. També s'hi analitza l'ús de textos multimodals per promoure la justícia social i incentivar la igualtat de gènere.

Ziba Salarvand estudia l'impacte dels productes culturals digitals en els estudiants d'anglès del programa preparatori de la Universitat de Haliç des d'una perspectiva de gènere. Examina les opinions del professorat sobre el paper del gènere en el producte digital d'aprenentatge d'anglès Achieve3000. L'estudi investiga l'efectivitat dels recursos digitals per a l'aprenentatge de l'idioma i la representació de normes i estereotips de gènere. Tot i que el professorat percep Achieve3000 de manera positiva per a l'aprenentatge de l'idioma, té reserves sobre la seva efectivitat en el desenvolupament d'habilitats de lectura i la identificació de necessitats dels estudiants.

Tot seguit, Álvaro Pons Moreno i Noelia Ibarra Rius estudien els fanzines com a un mitjà essencial per al feminisme durant el segle XX que ofereix llibertat creativa i combat la masculinització històrica del còmic. El treball demostra que aquests espais han permès a les autores utilitzar el còmic com a eina de denúncia i reflexió feminista. A més, l'arribada d'internet ha democratitzat la creació i la distribució, i ha augmentat la visibilitat de les dones i temàtiques feministes a través de noves plataformes i formats. Les xarxes socials i els webcòmics, per la seva banda, han facilitat la connexió directa amb el públic promovent estratègies d'acció tant digital com física, i els festivals d'autoedició han combinat l'artesania tradicional dels fanzines amb la innovació digital i han amplificat l'impacte feminista. L'estudi conclou que, a Espanya, els fanzines s'han consolidat com a espai de resistència.

La investigació de María Chamón Gómez analitza el moviment net.art, sorgit als inicis d'internet, que va desafiar la idea d'un ciberespai neutral proposant una visió feminista de l'art digital. Aquest article se centra en deu obres clau de net.art que reivindiquen la creativitat de les dones artistes a la tecnologia, des d'un enfocament ciberfeminista, i també qüestiona la representació de la vulnerabilitat femenina. Els net.artistes exploren la interacció amb l'audiència i això permet una cocreació de relacions, on l'hipertext es converteix en una eina narrativa col·lectiva. Tot i que aquestes obres presenten un llenguatge complex, ofereixen un potencial emancipador i qüestionen les estructures dominants, el seu accés continua limitat a certs cercles especialitzats. La investigació conclou que el treball de curadoria i el marc teòric feminista darrere d'aquestes peces són crucials per comprendre la construcció d'una nova identitat femenina digital.

A continuació, l'article d'Andrea Corrales Devesa revisa críticament els aspectes tecnològics i legislatius que afecten a les plataformes d'intercanvi de béns i serveis, especialment en activitats que involucren la intimitat, com ara la producció de material visual sexual. Corrales estudia el debat sobre la tercerització d'activitats sexuals, que s'ha revifat amb la proposta del PSOE de modificar el Codi Penal enfocant-se a prohibir el proxenetisme i penar la facilitació de feines sexuals. El treball posa l'èmfasi en els buits de l'aplicació de la llei a l'àmbit digital, on les tecnologies i economies emergents compliquen la regulació, ja que això afecta particularment les treballadores sexuals en plataformes, que han d'enfrontar desigualtats econòmiques i socials.

En el darrer article, Ellysa Lutfia Rahma, Dien Vidia Rosa i Hery Prasetyo estudien l'espai generat a les xarxes socials, especialment a X, per les fujoshi, el públic femení aficionat a les ficcions homosexuals protagonitzades per homes. Es tracta d'un fenomen originat al Japó durant la dècada de 1970, però que s'ha estès per tot el món. Les autores de l'article se centren en les fujoshi d'Indonèsia i més concretament d'una regió coneguda com a Tapal Kuda. La informació s'ha extret, entre altre mètodes, mitjançant entrevistes a joves i el buidatge de publicacions en xarxes socials. L'article presenta aquest espai virtual com un espai de resistència i transgressió contra un estil de vida molt tradicional.

A través d'aquesta sèrie d'articles i les conclusions que se'n deriven, podem constatar que la digitalització ha revolucionat la comunicació, l'activisme i l'accés al coneixement, democratitzant-lo i donant visibilitat a col·lectius marginats. Malgrat els perills d'una possible homogeneïtzació cultural, la tecnologia integrada en les arts i la literatura ha fomentat noves formes d'expressió i ha desafiat les estructures tradicionals de poder, especialment des d'una òptica feminista. Les eines digitals proporcionen oportunitats educatives per abordar temes

de gènere de manera inclusiva i crítica, contribuint així a una societat més equitativa i justa. Esperem, doncs, que aquest volum serveixi a aquest propòsit.

2. Bibliografia

- de Abreu, Carla. (2017). Narrativas digifeministas: arte, ativismo e posicionamentos políticos na internet. *Revista Brasileira de Pesquisa (Auto) Biográfica*, 2(4), 134-152. <https://doi.org/10.31892/rbpab2525-426X.2017.v2.n4.p134-152>
- Drucker, Johanna. (2013). Is There a “Digital” Art History? *Visual Resources*, 29(1-2), 5-13. <https://doi.org/10.1080/01973762.2013.761106>
- Oatley, Keith. (2016). Fiction: Simulation of Social Worlds. *Trends in Cognitive Sciences*, 20(8), 618-628. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2016.06.002>
- Rodríguez-Ortega, Nuria. (2019). Digital Art History: The Questions that Need to Be Asked. *Visual Resources*, 35(1-2), 6-20. <https://doi.org/10.1080/01973762.2019.1553832>